

PALACKÉHO UNIVERZITA V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

VÝVOJ REGIONÁLNÍCH STRUKTUR
KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V 50. LETECH
20. STOLETÍ NA PROSTĚJOVSKU

JITKA LŽIČAŘOVÁ

VEDOUcí PRÁCE: DOC. PHDR. KAREL KONEČNÝ, CSC.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Jitka Lžičařová, v.r.

OBSAH

ÚVOD	4
I. ČESKOSLOVENSKO PO VÁLCE-----	6
II. POVÁLEČNÝ PROSTĚJOV A VOLBY 1946-----	8
III. SYSTÉM A STRUKTURA ORGANIZACE-----	11
1. APARÁT KSČ	
a. KRAJSKÁ ORGANIZACE OLOMOUC	
b. OKRESNÍ ORGANIZACE PROSTĚJOV	
. ORGANIZACE A STRUKTURA	
. ČLENSKÁ ZÁKLADNA KSČ	
IV. DÍLČÍ PROBLEMATIKA-----	20
1. AFÉRA STAVINOHY (1949-1950)	
2. PROVĚRKA ČLENŮ OV KSČ (1950-1951)	
3. BRATŘI FRANKOVÉ (1951-1955)	
4. POMĚR K SOCIÁLNÍM DEMOKRATŮM	
5. REPREZE VESNICKÝCH BOHÁČŮ	
6. NÁBOŽENSKÁ OTÁZKA	
7. SVRŽENÍ SOCHY T.G MASARYKA A POLITICKÉ DŮSLEDKY (DUBEN 1953)	
ZÁVĚR-----	39
LITERATURA A PRAMENY-----	40
PŘÍLOHY-----	42

ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se snažila zmapovat vývoj okresní organizace KSČ na Prostějovsku v 50. letech 20. století. S použitím spisů ze zasedání předsednictva OV KSČ Prostějov a KV KSČ Olomouc jsem reflektovala důležitou celostátní, krajskou i okresní problematiku, která vývoj v Prostějově ovlivňovala.

Archivní materiál ze Státního okresního archivu v Prostějově byl nedávno zpracován a zpřístupněn veřejnosti. Zápisy ze schůzí předsednictva podávají každý týden velmi podrobně zprávy a usnesení z okresu. Díky úplnosti fondu je možné zmapovat obecný vývoj i dílčí otázky. Strohé zápisy protokolů však analýzu limitují a v mnoha ohledech je potřeba si některé postupy rekonstruovat, což byl jeden z hlavních problémů, s kterými jsem se potýkala. Také struktura fondu, kdy jsou přílohy a referáty z jednotlivých oddělení seřazeny separačně od protokolů, je určitou překážkou v badatelské práci. Svoje závěry jsem opírala i o zprávy, které se posílaly z okresu na krajský výbor KSČ v Olomouci.

Zaměřila jsem se především na kooperaci těchto dvou operativních orgánů mezi sebou, na členskou základnu a důležité aféry, ale i na dílčí problematiku, která by nejlépe vystihovala utváření a průběh vývoje okresního aparátu strany.

V práci jsem také nemohla pominout širší kontext dějin Československa po roce 1945. I proto jsem se snažila o propojení celostátní politiky a regionu. Převážně jsem pracovala s velmi přínosnou literaturou Karla Kaplana¹, která se zabývá utvářením monopolu moci KSČ, strukturou stranických orgánů, politickými procesy a významnými politiky nejenom 50. let 20. století. Další oporou mně byly monografie Jiřího Pernese², Jacquese Rupnika³, Stanislava Balíka⁴ ad.

---

¹ KAPLAN, KAREL – KOSATÍK, PAVEL: *Gottwaldovi muži. Praha a Litomyšl* 2004.

KAPLAN, KAREL: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*. Praha 1993.

KAPLAN, KAREL: *Kronika komunistického Československa*. Brno 2009.

KAPLAN, KAREL: *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Brno 2005.

KAPLAN, KAREL: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha 1990.

KAPLAN, KAREL: *Stát a církev v Československu 1948-1953*. Brno 1993.

KAPLAN, KAREL: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha 1992.

KAPLAN, KAREL – PALEČEK, PAVEL: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno 2001.

² PERNES, JIŘÍ: *Takoví nám vládli*. Praha 2003.

³ RUPNIK, JACQUES: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha 2002.

⁴ BALÍK, STANISLAV A KOL.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2003.

Na regionální úrovni se problematice poválečného prostějovského okresu věnovali Miloslav Peterka,⁵ který přispěl stručným kalendářem z období let 1948-1990. Čerpala jsem i z magisterské diplomové práce Josefa Urbana⁶.

Z dalších dílčích prací mi velmi pomohl článek od Josefa Bieberle k „olomouckému případu“ a k mocenským elitám na Olomoucku⁷ a menší monografie Miloše Trapla k demonstraci v Prostějově po svržení sochy TGM v roce 1953.⁸

Strukturovala jsem svoji práci do čtyř kapitol. První se zabývá obecným vývojem Československa po válce a má hlavně informativní charakter. Na ni navazuje vývoj poválečného Prostějova a květnové volby v roce 1946 s jejich překvapivým výsledkem, který jasně ukazuje vliv sociálních demokratů a obav z jejich moci, které vyvolávaly u komunistů v následujících letech.

Třetí kapitolou jsem zamýšlela skloubit obecné charakteristiky systému a struktury krajských a okresních organizací KSČ, jejich kooperace na příkladu OV KSČ Prostějov a KV KSČ Olomouc. Stručný personální vývoj a vývoj členské základny dokresluje reflexi celorepublikových a regionálních událostí.

V kapitole čtvrté a poslední se věnuji několika konkrétním aférám a dílčím problematikám, které, dle mého názoru, nejlépe vystihují obecné zákonitosti na prostějovském okrese.

Tato tematika je pro mě výzvou kvůli dosud chybějícímu obecnému zpracování poválečných „komunistických“ dějin Prostějovska. Archivní materiály k regionálním dějinám komunistické éry dosud leží většinou bez povšimnutí odborné veřejnosti, což je škoda. Moje práce je tak skromný příspěvek a možná inspirací pro další badatele.

---

⁵ PETERKA, MILOSLAV: *Prostějovské letopisy 1948-1990*. In BARTOŠ, JOSEF A KOL.: *Prostějov. Dějiny města II*. Prostějov 1999, str. 151-203.

⁶ URBAN, JOSEF. *Parlamentní volby v roce 1946 v Prostějově* [online]. Brno, 2008. 92 s. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/75401/ff_m/PARLAMENTNI_VOLBY_V_ROCE_1946_V_PROSTEJOVE__bez_prilohy_.pdf>.

⁷ BIEBERLE, JOSEF: *K politickým procesům. (Olomoucký případ 1949-1950)*. In Slezský sborník 88, č. 3, 1990, str. 167-182.

BIEBERLE, JOSEF: *Mocenské elity na Olomoucku v období 1948-1953*. In Střední Morava, č.1, 1995, str. 50-58.

⁸ TRAPL, MILOŠ: *Prostějovský „černý pátek“ 10.dubna 1953*. Prostějov 1998.

I. ČESKOSLOVENSKO PO VÁLCE

Poválečná léta 1945-1948 by se dala považovat za pozvolnou přípravu politické půdy pro nástup komunistické moci. Je však potřeba také sledovat důvody, které vedly naše politiky k orientaci na východní Sovětský svaz. „Politika odčinění Mnichova“, jak píše Karel Kaplan, s sebou nutně musela přinést přehodnocení vztahů k západním spojencům. Na neutrální postoj byla naše republika slabá, a proto se i když možná ne s úplným souhlasem, stále více přimykala k sovětské podpoře, která ji v mnoha ohledech svazovala.

Klíčovým okamžikem pro posílení postavení a moci komunistů byla jednání o vytvoření Národní fronty Čechů a Slováků, která probíhala od 19. do 21. března 1945 v Moskvě. Edvard Beneš svým jednáním postavení komunistů ještě posiloval, když doporučil za předsedu Národní fronty Klementa Gottwalda.

Dalším jednáním pak byla otázka programu a složení nové vlády v Československu. Zde se naplno projevil slabiny nekomunistických stran a jejich čelních politiků. Zatímco komunisté vystupovali jednotně pod vedením Klementa Gottwalda, demokratičtí politikové neměli žádný program, mohli tedy pouze jednat o materiálu, připraveném zástupci KSČ.⁹

Snahou bylo udržení kontinuity právního systému první republiky, proto se vycházelo z prvorepublikové ústavy z roku 1920. Prioritním úkolem Národní fronty pak bylo co nejrychleji vypracovat ústavu novou, která by reflektovala dosavadní změny. Tohoto se však do roku 1948 dosáhnout nepodařilo.

Vydáváním dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše se nahrazovala moc zákonodárná, druhou složku – moc výkonnou – vykonávala vláda, která byla ustanovena jako kompromis mezi exilovými centry v březnu 1945. V čele nové vlády byl Zdeněk Fierlinger, který byl sice sociálním demokratem, ale byl „*poslušným vykonavatelem všech pokynů, které mu komunisté uložili.*“¹⁰

Všechny povolené strany získaly po třech ministerských křeslech, ovšem zisk komunistů byl fakticky dvojnásobný, poněvadž aktéři moskevských jednání uznali KSČ a KSS za dvě politické strany.

---

⁹ PERNES, JIŘÍ: *Takoví nám vládli*. Praha 2003, str. 110 a dále.

¹⁰ Tamtéž, str. 113-114.

5. dubna 1945 přijala vláda jako svůj program ujednání z Moskvy, která dnes známe pod označením Košický vládní program. Vzal si za cíl provedení „národní a demokratické revoluce“ v Československu.¹¹

Prvním zákonodárným orgánem bylo až Prozatímní národní shromáždění, tzn. že až do 28.10.1945 fakticky neexistovalo rozdělení státní moci.

Soudní moc byla položena na základech první republiky. Přibyly nové komponenty, a to retribuční mimořádné lidové soudy – Národní soud, lidové soudy a tzv. mimořádný lidový soud. Proti rozhodnutí těchto soudů neexistovalo odvolání, fungovaly na základě retribučních dekretů a celý tento systém soudnictví představuje nestandardní formu „demokratického“ zřízení. Jako takový představoval ovšem jeden ze základních bodů charakteristik politického systému Třetí republiky. Stranický systém se opíral o mimoústavní Národní frontu Čechů a Slováků, která zahrnovala všechny politické subjekty. Mimo ni se tak nemohla vyvíjet žádná politická strana.

Tento stranický systém představoval „virtuálně demokratický paskvil“, který lze charakterizovat jako „uzavřenou pluralitu“.¹² Rigidní politické prostředí se projevilo na neexistenci opozice.

Po válce se v Československu událo velké množství změn, které ovlivnily ekonomicko-hospodářskou situaci, strukturu státu i etnické složení obyvatelstva. V hospodářské stránce došlo k vyvlastnění půdy a lesů po Němcích a kolaborantech, docházelo k znárodnování průmyslového, bankovního a pojišťovacího sektoru.

I když Třetí republika chyběly znaky plně rozvíjené demokracie, stále se ještě daly uplatnit některé principy občanské demokratické společnosti – uskutečnily se svobodné volby, většině obyvatelstva byla zaručena základní přirozená práva (svoboda tisku, tajné volby, svoboda shromažďování...).

---

¹¹ PERNES, JIŘÍ: *Takoví nám vládli*. Praha 2003, str. 115.

¹² BALÍK, STANISLAV A KOL.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2003, str. 125 a dále.

II. POVÁLEČNÝ PROSTĚJOV A VOLBY ROKU 1946

Válečná léta se v Prostějově kromě jiného výrazně projevila na poklesu počtu obyvatel. Mnoho jich skončilo v koncentračních táborech, spáchalo sebevraždu nebo nepřežilo bombardování města na konci války. V poválečných letech nebyla situace o nic lepší, neboť se v důsledku špatných hygienických podmínek a podvyživenému obyvatelstvu šířily různé epidemie spály, černého kašle aj. Po stabilizaci poměrů potom výrazněji do počtu obyvatelstva zasáhl odchod obyvatel do pohraničí.

Po válce ovlivnil hospodářské poměry především dekret prezidenta republiky o národních správách. Do konce roku postihl tento dekret asi 65% všech podniků v Prostějově. Největší podniky byly posléze znárodněny (asi 25% z celkových 175 podniků, které působily po válce). Největší strojírna Wikov byla začleněna do NP Agrostroj. Samotné město přišlo znárodněním podniků o nemalé příjmy do městské pokladny, což se pochopitelně odrazilo na správě města.¹³

Prostějov byl osvobozen ruskými a rumunskými vojáky a další den se před prostějovskou radnicí konala spontánní manifestace. Na radnici se vrátil předválečný starosta města JUDr. Oldřich John (sociální demokrat). 9. května 1945 se v přítomnosti pplk. N. S. Ďjomina ustavil místní národní výbor, který měl za úkol odstranit válečné škody. Mezi prvořadými úkoly bylo zajistit opět výrobu, zajistit zásobování obyvatel a normalizovat politický a veřejný život ve městě.¹⁴

I když předvolební kampaň začala již 25. dubna, naplno se rozjela až 1. května – na Svátek práce. Všem stranám byla společná snaha o předvedení jednoty, nacionalismu a zásluh na odboji. V čem se naopak rozcházely byl pohled na období tzv. první republiky a míru soukromého vlastnictví (otázka znárodněvání).

Lze tady pozorovat postupnou polarizaci na levicový postoj (komunisté a sociální demokraté) a středový (lidovci a národní socialisté).

Úmluvou z března 1946 se strany zavázaly mj. k nekritizování Košického vládního programu, k převzetí odpovědnosti za dosavadní činnost vlády atd.

---

¹³ URBAN, JOSEF. *Parlamentní volby v roce 1946 v Prostějově* [online]. Brno, 2008. 92 s. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/75401/ff_m/PARLAMENTNI_VOLBY_V_ROCE_1946_V_PROSTEJOVE_bez_prilohy_.pdf>.

¹⁴ GRŮZOVÁ, LUDMILA: *Prostějov 1390-1990: 600 let*. Praha 1989, str. 29 a dále.

Ve volebním klání se utkaly 4 strany v českých zemích a 4 strany na Slovensku. Po KSČ byla v Čechách nejsilnější stranou Československá strana národně socialistická (ČSNS), která po válce vzešla převážně z londýnského exilu a domácího ilegálního stranického proudu.¹⁵ Nejpravicovější poválečná politická strana byla Československá strana lidová (ČSL),¹⁶ která byla úzce spjata s katolickým tělovýchovným spolkem Orel.

Další stranou byla Československá strana sociálně demokratická (ČSSD), která v letech 1945-1948 sehrála zajímavou, leč velmi tragickou úlohu. Sama rozdělená na dvě frakce – prokomunistickou a protikomunistickou – nemohla odolat náporu a po únorovém převratu byla sloučena s KSČ.

V Prostějově se 1. května rozjela naplno volební kampaň. Politické strany měly svoje průvody rozdělené, tak se KSČ shromáždila na náměstí T. G. Masaryka, sociální demokraté slavili před Dělnickým domem na Revoluční ulici a národní socialisté na sokolském stadionu.

Volební kampaň byla samozřejmě provázena plakáty, brožurkami, které byly vylepeny nejen na plochách k tomu určených, ale i na prostředcích hromadné dopravy, domech, stáncích a lavičkách. V posledních chvílích ještě někteří agilní členové přesvědčovali nerozhodnuté voliče různými nápisy po městě.

Výsledky voleb byly známy již ten den večer. Voleb se zúčastnilo 22 509 prostějovských voličů a dopadly v porovnání s celostátním výsledkem velmi překvapivě.

Volební výsledky – město Prostějov

Politická strana	Počet hlasů	Procento	Mandáty MNV
ČSSD	6 794	30,18 %	13
ČSNS	6 667	29,62 %	12
KSČ	4 819	21,41 %	9
ČSL	4 145	18,42 %	8
Bílé lístky	84	0,37 %	-

¹⁵ BALÍK, STANISLAV A KOL.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2003, str. 131.

¹⁶ Předsedou byl po celou dobu Msgre. Jan Šrámek; strana byla jako jediná konfesní.

Hodně rozdílně pak dopadly volby ve správním okrese Prostějov, kde nefigurovaly tak výrazné a schopné osobnosti z řad nekomunistů jako ve městě.

Politická strana	Počet hlasů	Procento	Mandáty ONV
KSČ	14 827	26,54 %	8
ČSSD	13 902	24,88 %	8
ČSNS	13 643	24,42 %	8
ČSL	13 335	23,87 %	8
Bílé lístky	160	0,29 %	-

III. SYSTÉM A STRUKTURA ORGANIZACE

1. APARÁT KSČ

Všichni straniční funkcionáři a systém stranických sekretariátů tvořili základní mocenský nástroj stranického vedení. Aparát připravoval rozhodnutí mocenských skupin a v souladu s nimi je interpretoval a zajišťoval.

V zakladatelském období režimu – mezi léty 1948-1953 - lze sledovat nejdůležitější faktor při výběru pracovníků aparátu, a to byl třídní původ, bezvýhradná oddanost straně a souhlas s pokyny a směrnicemi mocenské skupiny. Stranický aparát zajišťoval vedoucí úlohu strany na stranické linii i v mimostranických organizacích. Jeho hlavním úkolem bylo realizovat směrnice, pečovat o stranické i mimostranické instituce a dohlížet na rozmístění kádrů. Toto realizoval přenesením na nižší stranické orgány a kontrolou jejich činnosti.¹⁷

Předsednictvo (byro) krajského výboru (dále KV) byl operativní orgán, který byl volen členy a náhradníky pléna KV (ti byli voleni krajskou konferencí¹⁸). Předsednictvo KV bylo středním článkem organizační struktury KSČ. Bylo voleno na krajských konferencích, řízeno Ústředním výborem KSČ a jeho sekretariátem, a směrnice a příkazy předávalo dál do okresních organizací v jejich působnosti.

Předseda (později vedoucí tajemník) OV KSČ si vybíral do svého stranického resortu ty pracovníky, kteří prošli politickou školou přímo na okrese a zastávali funkci v základních organizacích nebo mimostranických institucích.¹⁹ Mnohokrát lze sledovat i opačný proces, kdy se pracovníci aparátu neosvědčili svým „poměrem ke straně a pracujícím lidu“ a byli z vyšších stranických funkcí vráceni zpět, aby se stranicky posílili.

Pokud se však v okrese výrazně osvědčili, byli posíláni do krajského aparátu, kde už byla měřítko přísnější. Každý vedoucí oddělení si po poradě s tajemníkem KV vyhlédl na okrese někoho pro práci v jeho oddělení.

Poslední slovo měl tajemník okresu, který většinou svolil pro uvolnění dotyčného z jeho funkcí a přeřazení výš na kraj. Nezřídka však fluktovali pracovníci i opačným směrem.

---

¹⁷ KAPLAN, KAREL: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*. Praha 1993, str. 9 a dále

¹⁸ Krajskou konferencí byli voleni i členové krajské revizní komise KRK. Existovaly i další komise a sbory instruktorů. Přehled krajských konferencí viz přílohy

¹⁹ Touto cestou přicházeli do aparátu většinou pracovníci, kteří na výkon svojí funkce potřebovali nezbytný stupeň kvalifikace.

A. KRAJSKÁ ORGANIZACE OLOMOUČ

Tři týdny po únoru 1948 se konala v Olomouci IV. krajská konference, na které byl předsedou KV zvolen Josef Zuzanaák,²⁰ místopředsedou byl zvolen Jan Bernatský. Funkce krajského politického tajemníka byla svěřena Josefu Stavinohovi, který v této funkci setrval až do svého zatčení 10. ledna 1950 (viz kap. IV). Po aférách na KV KSČ do roku 1948²¹, byl skutečným zemětřesením na krajské úrovni právě případ politického tajemníka Stavinohy.

Jeho následníkem byl Josef Řezníček, který byl potvrzen V. krajskou konferencí v dubnu 1950, kdy se předsedou stal Augustin Šlézar.²²

V rámci personálních čistek byl pro spojení se Švermovou a Šlingem na podzim roku 1950 terčem sám Řezníček, který byl v lednu 1951 odvolán. Na jeho místo nastoupil Václav Uhlíř, který se – podle nových směrnic – stal v květnu 1953 vedoucím tajemníkem. Ten byl nahrazen Pavlem Hronem v roce 1954, který v této funkci setrval až do roku 1960. Tajemníky byli zvoleni Drahomíra Šimonková a Alois David.

B. OKRESNÍ ORGANIZACE PROSTĚJOV

V průběhu únorových událostí 1948 vznikaly Akční výbory Národní fronty, které se staly nástrojem komunistické moci. Tyto byly v roce 1954 změněny na výbory Národní fronty a byly koordinačním nástrojem KSČ. Zavedením nového krajského zřízení k 1. lednu 1949 se stranické orgány územně podřídily státní správě. Obvody okresních národních výborů tedy odpovídaly obvodům okresních výborů KSČ (dále OV KSČ). OV KSČ v Prostějově až do roku 1960 (kdy proběhla další správní reforma) podléhalo KV KSČ v Olomouci.

Okresní organizace byla tvořena všemi základními organizacemi, tzn. závodními i místními, na okrese. Pro tyto byla nejvyšším orgánem okresní konference, která byla zpravidla svolávána jednou ročně. Mohla se konat i

---

²⁰ Vystřídal ve funkci A. Čepičku, který se stal ministrem spravedlnosti.

²¹ Více viz BIEBERLE, JOSEF: *K politickým procesům. (Olomoucký případ 1949-1950)*. In Slezský sborník 88, č. 3, 1990, str. 167-182.

²² Ten byl později kooptován jako vedoucí tajemník na OV KSČ v Prostějově. Nahrazení dosavadního předsedy KV KSČ Josefa Zuzanaáka bylo spojeno s personálními čistkami za iniciace Řezníčka.

konference z mimořádných důvodů, taková musela být schválena krajským výborem a Ústředním výborem KSČ.

Vyslaní delegáti na okresní konferenci byli zvoleni na členských schůzích svých organizací. Konference se dále účastnili i náhradníci, kteří měli poradní hlas. Ti byli členy nebo náhradníky okresního výboru nebo byli členy okresního národního výboru. Okresní konference volila členy a předsedu (později vedoucího tajemníka) okresního výboru KSČ, volila delegáty na krajské konference a určovala další vývoj politiky na okrese. Okresní výbor KSČ potom volil ze svého středu předsednictvo KSČ (později byro), které se scházelo jednou týdně, v případě mimořádné události častěji. Celý okresní výbor KSČ se scházel nepravidelně, většinou jednou za měsíc, avšak mnohdy ve větších intervalech.

Na okrese měla hlavní slovo okresní konference, konaná většinou jednou ročně, později jednou za dva roky. Na této konferenci se kontrolovalo plnění dřívějších usnesení a formulovaly plány do budoucna ve všech složkách stranické práce na okrese. V její kompetenci byla opět volba členů a náhradníků pléna, kteří ze svého středu volili okresní předsednictvo

Co se týká personálního obsazení OV KSČ v Prostějově, v 50. letech 20. století docházelo k častému střídání pracovníků. Na okresní konferenci v únoru 1948 byl jako předseda zvolen Stanislav Kořínek, místopředsedou Jan Šindler a funkci vedoucího tajemníka vykonával Karel Petříček.

Dále byli předsedy v rychlém sledu za sebou František Brázda, Viktor Šamalík, po jeho odchodu na vojnu to byl Alois Vymlátíl, dále potom Ludvík Zlatníček, který „přestál“ anonymní dopisy, které ho obviňovaly ze spolupráce s bratry Frankovými. Krátkou epizodou bylo úřadování Františka Nedbala. Teprve až příchod Augustina Šlezara z KV KSČ uklidnil poměry v personálním politice na okrese.

ORGANIZACE A STRUKTURA

„Pro každou oblast společenské činnosti nebo organizaci byl ve stranickém aparátě referent, který vyžadoval a zajišťoval na přiděleném úseku realizaci

stranických usnesení, ukládal úkoly a kontroloval činnost „své“ mimostranické instituce.“²³

Postupným prorůstáním aparátu KSČ do všech oblastí života společnosti se záběr práce v zakladatelském období zvyšoval. Počet pracovníků OV KSČ narůstal úměrně tomuto jevu.

Tato praxe proplétání stranické moci se státním aparátem byla prosazována Rudolfem Slánským a v regionálním měřítku vedla mnohdy ke konfliktům lidové správy a stranické linie, reprezentované OV KSČ.

Struktura stranického aparátu byla uspořádána tak, aby „pokrývala“ všechny státní instituce a společenské organizace. V krajích a okresech odpovídal počet referentů či tajemníků tamějším poměrům. Pracovníci stranického aparátu kontrolovali práci přidělených resortů, také přímo zasahovaly do činnosti jejich úřadů. Dávali pokyny úředníkům, rozhodovaly nebo předkládali ke schválení svým orgánům důležité otázky života a činnosti mimostranických organizací (složení jejich rady, přípravu schůzí, schvalování postupu při plnění stranických usnesení).

Mocenskou pozici stranického aparátu dokazovala jeho povinnost a navrhopat do vedoucích nebo schvalovat do nižších funkcí pracovníky státních úřadů, hospodářských nebo společenských institucí

Tzv. kádrová nomenklatura, seznam funkcí, o jejichž obsazení rozhodovaly stranické orgány, se formovala na v roce 1949. V roce 1952 schvalovaly okresy 464 druhů funkcí. Takovými druhy byla například funkce politického tajemníka některého závodu, kterých mohlo být na okrese až několik desítek. Proto je celkový počet funkcionářů navrhovaných nebo schvalovaných okresní organizací až desetinásobný.

Do roku 1950 byli straničtí funkcionáři tak přetíženi funkcemi, že se při prověrkách často odvolávali na nedostatek času na veškerou svoji práci spojenou s agendou jednotlivých oddělení. Proto se po prověrkách přikročilo k nabírání dalších pracovních sil do resortů, aby takto ulevili funkcionářům.

Na nižších stranických orgánem vznikaly různé komise, které byly podřízeny voleným stranickým orgánům a vybaveny velkými pravomocemi.²⁴

---

²³ IN: KAPLAN, KAREL: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*. Praha 1993, str. 10.

²⁴ KAPLAN, KAREL: *Kronika komunistického Československa*. Doba tání 1953-1956. Brno 2005.

OV KSČ Prostějov v 50. letech 20. století mělo několik komisí, které dodávaly materiál na schůze předsednictva, vypracovávaly referáty a prováděly usnesení předsednictva. V průběhu let se vytvořily tyto komise:

Revizní a kontrolní komise
Disciplinární a kádrová komise
Hospodářská komise
Zemědělská komise
Kulturně propagační komise
Ideologická komise
Tisková komise

Veřejné mínění bylo důležitým obrazem „správného“ fungování režimu. Aby se dodala demokratická maska problematikám politických procesů nebo katolické akci, byly vždy při takovýchto událostech nižšími stranickými orgány pořádány veřejné schůze a vypracovávány rezoluce souhlasu.

Takto pokřivený obraz veřejného mínění byl získáván díky úzké skupině aktivních komunistů a pasivitou obyvatel, kteří buď za strachu nebo lhostejnosti tento vynucený souhlas poskytovali. Je otázkou, zda sami funkcionáři na okrese těmto mnohdy smyšleným údajům o veřejném mínění věřili nebo zda je posílali na kraj pouze z toho důvodu, aby splnili to, co se od nich „stranicky“ očekává.

ČLENSKÁ ZÁKLADNA KSČ

Obecně se dá říci, že po válce vliv komunistů směrem na východ klesal. V Čechách získaly při volbách v roce 1946 43,3 % hlasů, na Moravě jen 34,5 % a na Slovensku dokonce pouze 30,3 %.²⁵

Bohužel se spisy evidenčního oddělení v Prostějově nedochovaly a tak bylo nutné počet členů rekonstruovat z dílčích zmínek v protokolech ze zasedání byra OV KSČ nebo z pravidelného hlášení zasílaného na KV KSČ Olomouc.

Tradičně silné postavení v Prostějově zaujímala Československá strana sociálně demokratická. To se také plně projevilo na volebních výsledcích. Okresní organizace KSČ se v následujících letech zaměřila na „získávací“ kampaň. Každý měsíc posílala svému „nadřízenému“ krajskému výboru dílčí přehled o nově přijatých členech. Po únorových událostech se členská základna v Prostějově dočkala

---

²⁵ RUPNIK, JACQUES: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci.* Praha 2002, str. 202.

mohutného přílivu nových členů, který však skončil po prověrkách nově příchozích členů hlavně ze sociální demokracie. Ti nebyli v mnoha případech kladně prověřeni nebo nesouhlasili s politikou KSČ a ze strany byli na vlastní žádost vyškrtnuti.

Vývoj členské základny plně reflektuje celostátní, krajskou i okresní politiku KSČ. Obyvatelé okresu Prostějov také bedlivě sledovali chování funkcionářů okresního měřítka a podle toho také jednali. Kromě důležitých událostí jako bylo sloučení sociální demokracie s KSČ v červnu roku 1948, měnová reforma či represe „vesnických boháčů“ reagovali i na soukromé aféry na sekretariátě OV či ONV v Prostějově. Po vlně nově přijatých v letech 1948 a 1949 dochází k slábnutí členské základny. Také k tomu mimo výše zmíněné přispělo opadnutí nadšení z budování lepší budoucnosti, které vycházelo z konfrontace soudobých poměrů se sliby KSČ.

V rámci teorie o „zostřování třídního boje“ se na počátku roku 1950 rozjely prověrky ve vlastních řadách. Tyto prověrky z roku 1950 byly nekompromisní a mnoho nově přijatých, tzv. pouňorových členů bylo vyloučeno. I když se však členská základna oprostila o „reakčních živlů“, bylo za potřebí stavy zvyšovat.

<u>ČLENSKÁ ZÁKLADNA KSČ</u>	
leden 1949	16 388 členů ²⁶
srpen 1949	15 012 členů
duben 1950	14 111 členů
prosinec 1950	13 170 členů
leden 1951	12 946 členů
listopad 1952	10 550 členů
prosinec 1952	10 463 členů
srpen 1953	10 031 členů
listopad 1953	9 464 členů
září 1954	9 849 členů
únor 1955	9 645 členů

²⁶ TRAPL, MILOŠ A KOL.: *Prostějov. Dějiny města II*. Prostějov 1999. Po dokončení prověrky bylo kladně prověřeno 10 276, dalším uloženy lhůty, vyškrtnuto 249 a vyloučeno 127 členů.

Politika vedoucích funkcionářů, co se týká členské základny na okrese, se řídila pokyny KV KSČ a reflektovala pohyb členů. Každý měsíc předkládala dílčí zhodnocení stavu členské základny a podle toho připravovala opatření, kterými se měl klesající počet zastavit. Jakými formami se tohoto dosahovalo na okrese?

Pomocí vesnických instruktorů, kteří pravidelně navštěvovali jim přidělenou oblast. Také se konaly veřejné schůze a přednášky. Nic z toho však nemělo valný úspěch. Jednak bylo jasné, že funkcionářům, kteří mají „svoje jisté“ lidé z vesnic neuvěří, a proto bylo přijato opatření, že se veškerá agenda s přijímáním za kandidáty převede na JZD, která sice budou prakticky podléhat OV KSČ, ale vzbudí rozhodně větší důvěru mezi lidmi. „*Vzhledem ke snižujícímu se počtu členů se doporučuje nábor za kandidáty v JZD.*“²⁷

Důležitost této problematiky potvrzuje zápis pouze o týden později, kde je toto zopakováno. „*Rozšiřovat členskou základnu. Funkcionářům nikdo nevěří, vše přenést na JZD. Je potřeba rozjet i přesvědčovací kampaň.*“

Nedůvěra ve funkcionáře je od konce roku 1951 v Prostějově velmi silná a to vlivem mnoha dílčích politických i osobních afér (viz kap. IV). Síla tohoto odlivu je patrná na hlášení, které podávalo evidenční oddělení předsednictvu v únoru 1952: „*Od 29.10.1952 se odhlásilo 1300 členů.*“²⁸

Pravidelně se pořádala agitační náborová kampaň, ale po měnové reformě v roce 1953 docházelo k častějšímu vystupování členů z KSČ. Až s uklidněním poměrů se počet členů ustálil.

Co se týká sociálního složení členů je patrný celorepublikový vývoj. Před únorovými událostmi bylo více než 60% členů dělníky. Po sloučení se sociální demokracií a postupným vytvářením stranického aparátu poměr vůči úředníkům slábl. K tomu docházelo k v dalších letech. Podrobné statistiky ovšem chybí.

Je však jasné, že se tato tendence zbrzdila čistkami, které následující tři roky pravidelně OV prováděl. Je zde patrné, že více než provinění (neplacení kontrolních a legitimačních známek, trestná činnost či styky ještě za války a různé jiné drobné prohřešky) hrál roli třídní původ. Pouze 20% vylučovaných byli dělníci. Tímto postupem se členská základna „očistila“ od hrozivého čísla úředníků a „ostatních“, avšak kvantitativně se téměř o třetinu smrskla.

---

²⁷ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 62, karton 67, Zápis ze schůze dne 22.10.1952.

²⁸ Tamtéž, Zápis ze schůze 30.10.1952.

Zcela výjimečně se objevuje až zmínka vedoucího tajemníka OV Adolfa Pírka: „do strany se přijímá mnohem víc úředníků než dělníků.“²⁹ K tomu je podrobná zpráva o stavu členstva, ze které však vyplývá, že se poměr opět upravil a dělníků je 60%.

ČLENŮ	9 849
z toho dělníků	5 947
úředníků	1 311
ostatních	3 149
členů v soc. dem.	2 710
před únorem	4 508
po únoru	5 341
bez vyznání	1 182

Na co však ještě předsednictvo dbalo byli „kategorie“ členů, které nacházíme v dílčích statistikách. Rozlišovalo se mezi členem předválečným, poválečným a pouónorovým, při čemž se poslední skupina netěšila žádné důvěře. Dále se v Prostějově vedli záznamy o bývalých členech soc. demokracie, kteří byli zprvu bráni jako „napravení“, ale po dubnových událostech 1953 (viz kap. IV) jim byl přiřknut status reakcionářů a čistky v jejich řadách byly na denním pořádku.

Zajímavé je také sledovat v rámci církevní politiky dílčí záznamy o členech bez vyznání. Prostějov měl v roce 1954 pouze 12% členů, kteří se nehlásili k žádnému náboženství. Převážně to byli funkcionáři, kteří byli káráni přímo na sekretariátě (více viz kap. IV).

Vzhledem k absenci spisů z evidenčního oddělení se podrobnější sonda do členské základny udělat nedá. A i to málo, co se dá z materiálů vyčíst, je potřeba brát s rezervou,, protože, jak se lze dočíst ze zpráv KV KSČ: „*Prostějov nedodal*

²⁹ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 63, karton 75, Zápis ze schůze dne 23.6.1954.

statistiky v pořádku. Také celý rok 1953 se přímo na sekretariátě OV v Prostějově řeší problémy s kartotékou členstva a s posilou pro její vedení. Dochází se k mnoha případům, kdy jsou členové dlouho neprověřováni a kádrové materiály tam dlouho leží bez povšimnutí. V mnoha případech jsou do statistik zahrnováni členové již dávno zemřelí nebo odstěhovaní se do jiného okresu.

V roce 1954 se dokonce část kartotéky ztratila.

IV. DÍLČÍ PROBLEMATIKA

1. OLOMOUCKÝ PŘÍPAD TZV. „STAVINHOVA KLIKA“

K politickým procesům na Olomoucku, které zasahovaly i do okresních organizací patří proces s tzv. Stavinhovskou klikou. Léta 1948 a 1949 byla v olomouckém kraji ve znamení střídání generace funkcionářů.

Olomoucký případ bezprostředně předcházel velkým politickým procesům, avšak měl svá regionální specifika. Předehrou mu byl olomoucký případ se zbraněmi a „krčmaňská aféra.“³⁰

Postavení ultralevého proudu nebylo v olomouckém kraji silné. Představitelé mocenského monopolu se snažili alespoň v prvních dvou letech o politiku kompromisů – zvláště v politice vůči městským středostavovským vrstvám a obchodní buržoazii. Také soudě podle obav ÚV KSČ si na kraji počínali velmi „měkce“. Představitelem této volněji vedené politiky byl především Josef Stavinoha, který na kraj přišel z Vítkovic. Po jeho počátečních nesympatiích k Josefu Zuzáňákovi se jejich spolupráce zdála velkým přínosem pro celý kraj. Stavinoha se stal politickým tajemníkem KV KSČ a Zuzáňák byl jeho předsedou. Stavinoha se svými spolupracovníky z Ostravy se ale stali trnem v oku starší generaci funkcionářů, s kterými se neshodovali v otázkách stranické politiky. Pro konstruktéry olomouckého případu bylo toto ovzduší živnou půdou pro útok. Josef Stavinoha měl tu smůlu, že se zapletl do sporu s Janem Kučerou o práci v závodech a také jeho spor s pracovnící ústřední komise stranické kontroly Jarmilou Taussigovou.³¹ V podstatě Josef Stavinoha kritizoval nařízení Taussigové před volbami a ÚV KSČ mu dalo za pravdu. To byl počátek osobní nevraživosti, který vyvrcholil v červnu 1949, kdy Jarmila Taussigová osobně podala ÚV KSČ návrh, aby byli ze stranických funkcí odvoláni Stavinoha, Miroslav Ryšták a Jaromír Gába. Důvodem bylo diktátorství, špatná práce na vesnici a v závodech. Neplnění stranické linie a prospěchářství. Když s tímto neuspěla na ústředí, obrátila se na Olomouckou bezpečnost v čele s Antonínem Hanelem, který ochotně sbíral kompromitující materiál na funkcionáře v kraji.

---

³⁰ Více k ní viz BIEBERLE, JOSEF: *K politickým procesům. (Olomoucký případ 1949-1950)*. In Slezský sborník 88, č. 3, 1990, str. 167-182.

³¹ Tamtéž, str. 172.

Rudolf Slánský se v listopadu uvolil, aby byla ustavena komise, která má veškeré obvinění prozkoumat. Rozjelo se vyšetřování, padala obvinění, na sekretariátě se živě vyslýchalo. V podstatě byl Stavinoha, Gába a Ryšták obviněni z prospěchářství, nadřizování, zneužívání veřejné funkce a korupce.

Nejlépe z tohoto celého případu vyšel Ryšták, který se ke všemu přiznal, sebekriticky zhodnotil svoji slepou důvěru ve Stavinohu jako politickou nezkušenost.

Jarmila Taussigová k tomu poznamenala: „...je třeba rozlišovat mezi trestem Gáby, Stavinohy a s. Ryštáka, který zde podlehl nástrahám třídního nepřítele. Bylo by třeba udělat diferenci v tom, že s. Ryštákovi po vyloučení ze strany bude dána možnost nápravy a zlepšení.“³²

Ostatní aktéři byli vyloučeni ze strany, zbaveni všech funkcí a bylo s nimi zahájeno trestní řízení. Josef Stavinoha byl odsouzen na 18 let, po třech letech mu však byl trest snížen na polovinu.³³

Tato aféra měla ještě dlouhou dohru v okrese prostějovském. V březnu 1950 byl do Prostějova zaslán přípis ohledně prověřování (důkladného!) stranických funkcionářů co do politiky, tak v jejich stycích se „Stavinohou a spol“.

To bylo impulsem, že se předsednictvo okresního výboru zaměřilo do svých řad. Na schůzi 7.3.1950 projednávalo kádrové materiály několika členů, aby je mohli odeslat KV KSČ ke schválení. Několik měsíců předtím obdrželo předsednictvo OV anonymní dopis, kde si pisatel stěžoval na poměry na Okresním národním výboru (dále ONV) v Prostějově, proto se domnívám, že pracovníci ONV přišli na řadu přednostně. Jednak pro to byl vnější, dobře doložený důvod, a jednak už delší dobu bylo jasné, že dosud nevyjasněné kompetence mezi oběma organizacemi způsobují těžkosti a osobní antipatie.

Intimní poměr mezi předsedou ONV Ferdinandem Sroslíkem a vdanou sociální referentkou ONV Květou Řehulkovou byl veřejným tajemstvím. Pracovníci aparátu však neměli asi dostatek kuráže veřejně toto kritizovat, tak přivírali oči. Jenomže díky napjaté situaci v Olomouci se Okresní dělnická komise (dále ODK) zaobírala poslední týdny sbíráním materiálů, které by asi nikdy nevyšly na povrch. Těžko se dá dnes odhadnout na čí popud byla ODK tak pečlivá v tomto případě.

---

³² ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, Schůze předsednictva 10.1.1950, karton 22.

³³ KAPLAN, KAREL: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha 1992, str. 93.

Oběma dvěma provinilcům byla dána možnost se hájit. Nejdříve jim však byl přečten návrh rozhodnutí. Ferdinand Sroslík měl být „*odvolán z funkce předsedy ONV a poslán na léčení (nervy) a poté nastoupí do výroby, aby opět získal důvěru obyvatelstva okresu Prostějov.*“ Sroslík protestoval: „*proti tomuto rozhodnutí, není pravda, že moje jednání rozrušilo veřejnost tak, abych ztratil důvěru mas.*“³⁴

Důvod pro jeho setrvání ve funkci předsedy vyjádřil jednoznačně Eduard Frank: „*Rozsudek bude ve veřejnosti spojován s olomouckým případem. S. Sroslík i s. Řehulková dobře pracují. Je třeba napřed důkladně zvážit celou záležitost, zvážit jejich klady a nedostatky.*“³⁵

Květa Řehulková se provinila dalšími věcmi. ODK podala hlášení a o jejím špatném hospodaření na sociální referátě, kde měla prohospodařit špatnými investicemi značnou část z fondu UNRRA. Padaly návrhy na její vyloučení, avšak bylo navrhuto, aby „*s.Řehulková ustoupila, jako soc. referentka měla vědět, co dělá a co to znamená. Jako taková funkcionářka má jít ženám příkladem.*“³⁶ Nejdříve měla být zbavena funkcí a odstěhovat se s manželem do Prahy, posléze sama podala návrh jít pracovat do distribuce v Olomouci a nakonec zůstala na referátě až do května a poté sama odstoupila.

Olomouckou aférou se v Prostějově rozjela „*prověrka před prověrkou*“, pokud se to tak dá nazvat. Všichni významní pracovníci byli prověřováni od ledna do prosince 1950.

---

³⁴ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 58, karton 60, Schůze předsednictva 7.3.1950.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 63, karton 70, Zápis ze schůze dne 3.6.1953.

2. PROVĚRKA ČLENŮ OV KSČ PROSTĚJOV

Okresní dělnická komise se zaměřila nejdříve na členy předsednictva Okresního výboru KSČ. Již od ledna 1950 probíhaly pohovory s pracovníky. Hlavním cílem bylo: „*Prověrkou máme ukázat naši sílu, která nás má vést k hlavnímu cíli – k socialismu. Strana nám má odhalit všechny nedostatky, má zhodnotit naše soudruhy a má zkontrolovat dané úkoly, které jim dala prověrka 1948.*“³⁷

Hlavními body, které prověrka hodnotila byly tyto:

1. Proč je členem strany:
2. Co udělal pro stranu
3. Rodina
4. Činnost za okupace
5. Vztah k náboženství
6. Jak dotyčný chápe svoji funkci v aparátě

Projevily se velké nedostatky v kádrových materiálech, spousta informací chyběla. Na vině bylo evidenční oddělení, které mělo kartotéku ve špatném organizačním stavu. Také prověřovaní se nechovali podle prověřovací komise „uvědoměle“. Mnohdy se bez omluvy vůbec nedostavili.

U několika členů se dokonce zjistilo, že v podstatě nejsou členy strany, protože jim chybí prověřovací a kontrolní známky. Avšak kromě řešení případu Květy Řehulkové a Ferdinanda Sroslíka neobjevila prověrka žádná významná provinění. Několik členů OV KSČ nebylo prověřeno z důvodu nedostatečného kádrového materiálu a tento byl vrácen na přepracování nebo doplnění. U několika byla vyžadována sebekritika a prověření odloženo.

Po proškolení instruktorů se postoupilo do městských, závodních a venkovských organizací. Zde už nebylo tak důrazně kladeno na činnost za okupace, přihlíželo se více na činnost v organizaci nebo závodě.

Zhodnocení prověrky probíhalo již od září 1950. Po prověrce se ukázalo, že OV KSČ Prostějov nemá ještě dobře vybudovaný sbor referentů. Pracovníci jsou přetížení funkcemi a nemají čas na studium. Alfou a omegou i v následujících letech byla nedisciplinovanost členů, špatná docházka a nezájem o diskuzi nad body programu.

---

³⁷ Tamtéž, inv. č. 61, karton 60, Zápis ze schůze dne 19.7.1950. Vladimír Bernát, člen PKV KSČ.

V polovině října předsednictvo hodnotilo práci členů OV a rozeslalo každému dopis, aby se byl do práce zainteresován celý výbor, nejenom předsednictvo OV. Na tento dopis však mnozí nereagovali, jak se poznamenává v lednu 1951. V této době se již na plno řešil případ Šlinga³⁸ a proto předsednictvo OV KSČ „*zdůrazňovalo nutnost účasti voleného orgánu na všech úkolech, které před okresní organizací stojí.*“³⁹

Stav prověrky ke dni 4.1.1951 byl následující

členů a kandidátů	13 493
prověřených členů	8 358
kandidátů	1 023
kandidátů převedených do členů	2 232
vyškrtnutých	1 045
vyloučených	108

Nedůležitějšími faktory, které hrály roli při vyškrtnutí nebo vyloučení ze strany byly podle rozboru: neplnění členských povinností (42%) a nezájem o členství ve straně (32%). Nesouhlas s politikou strany vyjádřilo 8% vyloučených a vyškrtnutých, 4% „vystupovali nepřátelsky proti straně“ a 3% byla vyškrtnuta nebo vyloučena pro nečestné chování.⁴⁰

---

³⁸ Ota ŠLING byl krajským vedoucím tajemníkem v Brně, který byl v říjnu 1950 zatčen za údajnou špionáž a záškodnictví. Celé vyšetřování se rozjelo pod dojmem procesu se Stavinohou, kdy se pracovníci brněnského aparátu KSČ ozvali a poukázali na Šlinga. Více k tomuto viz: KAPLAN, KAREL: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha 1992.

³⁹ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 60, karton 62, Zápis ze schůze dne 3.6.1953

⁴⁰ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 60, karton 62, Zápis ze schůze dne 4.1.1951.

3. BRATŘI FRANKOVÉ

V okresní politice Prostějově figurovali tři nositelé jména Frank. Byli to bratři Eduard, Josef a Vítězslav.⁴¹

Nejvyššího postavení dosáhl Josef Frank, který byl v letech 1946-1952 členem ÚV a předsednictva ÚV KSČ. V letech 1949-1951 byl jedním z pěti zástupců⁴² generálního tajemníka a v období 1948-1952 byl poslancem Národního shromáždění. Josef Frank (25.2.1909-3.12.1952) byl souzen a odsouzen k trestu smrti s protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského. Materiál k jeho osobě byl 3.5.1964 zničen.⁴³

Sourozenců Frankových bylo celkem devět. Pocházeli z dělnické rodiny. Jejich otec byl funkcionářem KSČ již za I. republiky a všechny jeho děti byly zapojeny do politické činnosti. Eduard Frank byl dokonce v 16 letech zatčen pro práci v Komsomolu. Od roku 1946 byl družstevním tajemníkem krajského sekretariátu v Olomouci, odkud později přešel na místo politického tajemníka OV KSČ v Prostějově, kde výrazně zasahoval do politického dění. Jako bratr Josefa Franka, neměl pozici na okrese záviděníhodnou. Nejdříve bylo nadnášeno, že je protekčně prosazován a později, po zatčení jeho bratra, se proti němu a jeho rodině rozjela nenávistná a štvavá kampaň.

V roce 1950 bylo předsednictvo informováno o jednání dělnické kontroly s Eduardem Frankem, ředitelem Oděvního závodu Jiřího Wolkra v Prostějově (dále OZ J.W.). Eduard Frank byl obviněn z toho, že zprostředkoval svým známým různé zboží, které si v OZ objednával. Dále, že využíval služebního vozidla i se šoférem. Padaly návrhy na vyloučení ze strany. Nakonec byla navržena přísná důtka a přeřazení na jiný úsek práce. Toto bylo schváleno a E. Frank byl z místa ředitele odvolán.

V důsledku odsouzení Josefa Franka bylo 3.12.1952 rozhodnuto na kraji, aby všem rodinným příslušníkům odsouzeného Josefa Franka bylo zastaveno členství ve

---

⁴¹ Další bratr František Frank byl napaden, že využívá postavení bratra Josefa a vede oportunistickou politiku v n. p. Moravolen v Šumperku. Zápisy o stížnostech jeho spolupracovníka Odehnala se nachází v SOkA Prostějov.

⁴² Zástupci generálního tajemníka byli M. Švermová, G. Bareš, L. Kopřiva, Š. Baššovanský a Josef Frank.

⁴³ Další možnost osvětlení celého případu je ve spise samotného Rudolfa Slánského, který se nachází v Národním archivu

straně a aby bylo zavedeno disciplinární řízení a urychleně byla podána zpráva. Posmrtně byl 17.12.1952 Josef Frank vyloučen z KSČ.

Hned poté se projednávaly anonymní dopisy poukazující na všemožné i nemožné spojení zrádce Franka a jeho bratrů s politickými činiteli na Prostějovsku. Nejdůležitějším z nich bylo projednání případu soudruha Kunšackého.

Kunšacký z Určic zaslal na KV KSČ přípis ohledně spojitosti mezi s. Zlatníčkem a bratry Frankovými. Velmi těžké obvinění ze strany Kunšackého se muselo řešit.

Zlatníček byl tajemníkem Oděvních závodů Jiřího Wolkra v době, kdy byl Eduard Frank jeho ředitelem, odtud Kunšacký bere spojitosti mezi Zlatníčkem a Franky. Avšak byro OV KSČ došlo k názoru, že s. Zlatníček o činnosti kliky Franků nemohl vědět, byl do závodu dosazen později a navíc na jeho funkci neměl Eda Frank žádného podílu, protože umístění Zlatníčka navrhlo samo OV KSČ, kde tehdy Frank neměl žádnou politickou moc.

Avšak tím tento problém pro Zlatníčka neskončil. Z Plumova, odkud Frankové a Zlatníček pocházeli, přicházeli v pravidelných intervalech na OV, později i KV anonymní dopisy, které ukazovaly podivné spojitosti vedoucího tajemníka OV Zlatníčka s „klikou Franků“. Většinou neuspěly, protože všechny okolnosti kontaktu Zlatníček nikdy nezatajoval a při prověrce a po zatčení Josefa Franka, podal vždy náležité vysvětlení celé situace. Když byl kooptován do aparátu VII. oddělení KV KSČ, toto se znovu důkladně prošetřovalo a předsednictvo KV došlo k názoru, že je potřeba sledovat metody práce pracovníků strany v Plumově.

4. POMĚR K SOCIÁLNÍM DEMOKRATŮM

„Podle pokynů vyšších orgánů i z vlastní iniciativy uplatňovali (komunisté) rozličné formy represe a perzekuce proti funkcionářům i členům nekomunistických stran – bývalým koaličním partnerům a politickým oponentům a odpůrcům na své cestě k monopolní moc.“⁴⁴

Sociální demokraté měli na okrese Prostějov velmi významného leadera v osobě předválečného starosty dr. Oldřicha Johna. Právě ten přispěl ve volbách k úspěchům sociální demokracie. Po vítězném únoru patřila otázka sociálních demokratů mezi hlavní body politiky na okrese.

Po sloučení v červnu 1948, bylo komunistům doporučováno, aby si k nim našli lepší poměr. Konkrétně politický tajemník KV KSČ Josef Stavinoha toto několikrát při řešení okresu Prostějova zopakoval. Obecná nedůvěra však přetrvávala a do politiky zasahovaly osobní věci mezi jednotlivci více než v jiných okresech. Jako návrh pro posílení obecné koexistence obou, byla do Prostějova přenesena krajská politická škola, aby *„tato akce nesloužila k vyhlazování členů, ale k tomu, abychom je vychovali pro stranu.“⁴⁵*

Dalším obecným rysem Prostějova, kterého si předsednictvo KV KSČ všímá je: *„ (...) typ dělnictva je zde jiný. Tady šlo o boj za daných okolností, co nejvíce vydělat, touha dělníků stát se pány. To je hlavní rys dělnictva na Prostějovsku. (...) Všeobecné vzdělání na Prostějovsku je nadprůměrné. (...) I politika KSČ je ovlivňována měšťáctvím. Musí se jít po linii ideologického školení. To, že lidé jsou tam chytří, vytváří možnost frakce a osobních sporů.“⁴⁶*

---

⁴⁴ KAPLAN, KAREL: *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Brno 2005, str. 15.

⁴⁵ ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, Schůze předsednictva 16.8.1948, karton č. 20.

⁴⁶ ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, Schůze předsednictva 16.8.1948, karton č. 20.

5. REPRESSE VESNICKÝCH BOHÁČŮ

Původní plány pro združstevnění vesnice počítaly se spontánním vstupem zemědělců do Jednotných zemědělských družstev (dále JZD), která byla zakládána od roku 1949. Když se ale ukázalo, že vstupování do JZD nebude masového rozsahu, přistoupilo se k donucovacím prostředkům a v politické praxi „převážila metoda násilné kolektivizace (1950-1953)“.⁴⁷

Nezákonnosti vůči rolníkům – majitelům větších hospodářství, nazývaných vesnickými boháči nebo kulaky, prošly v Prostějově dlouhým vývojem.

Nejdříve se do těchto skupin řadili zemědělci s vyšší výměrou než 20 ha, později nad 15 ha a nakonec stačilo pokud dotyčný nesouhlasil s principy kolektivizace nebo neplnil předepsané dávky, z jakéhokoliv důvodu.

Soustavné zvyšování povinných dávek podle třídního rozpisu (z větších hospodářství, větší dodávky z 1 ha) mělo donutit větší zemědělce ke vstupu do JZD. Dalšími zákazy a příkazy (zákaz najímání pracovníků, zvyšování daní) se státní moc snažila přejít ke kolektivnímu hospodářství. Od roku 1951 navíc veškerý majetek, který patřil odsouzenému „boháči“ propadl státu a dotyčný se musel ze své obce vystěhovat.⁴⁸

Postupy proti zemědělcům byly v krajích a na okresech podobné. Nejdříve byl zaktivizován venkov. Občané obcí byly vyzváni, aby hlásili „podezřelé“ na příslušný stranický orgán. Následovalo prověřování, sbírání kádrových materiálů, výpovědi svědků (většinou „vykořisťovaných“ nádeníků) a zápis do seznamů nepřátel režimu a odpůrců socialismu, což znamenalo tvrdší postup při vymáhání dávek nebo obstrukce při vyřizování žádostí na úřadech. V pozdější fázi se přikračovalo k vylučování dětí ze škol, nezřídka se žádalo o propuštění dotyčného a jeho rodinných příslušníků ze zaměstnání. V Prostějově bylo použito všech těchto diskriminačních postupů a zvláštní důraz se kladl na veřejné procesy s „vesnickými boháči pro neplnění předepsaných dávek“.

Proces od počátečních domluv na veřejných schůzích až po soudní perzekuci však trval nějakou dobu. Dobu, která byla na Prostějovsku úměrná vazbám, které měl dotyčný zemědělec navazané z předchozích let a také (ne)oblíbenosti, které se těšil u svých spoluobčanů. Mnohdy se tato politika stala nástrojem pro vyřizování osobní

---

⁴⁷ RATAJ, JAN: *KSČ a Československo I. (1945-1960)*. Praha 2003, str. 137.

⁴⁸ Tamtéž.

účtů z dřívějších dob. Nesmíme zapomínat, že návrhy a udání padaly na regionální úrovni, v obci či vesnici, proto se pracovníci mnohokrát snažili tyto věci zametat pod koberec v duchu hesla: „kdo nic nedělá, nic nepokazí“.

Navíc postupy „při odhalování třídního nepřítele“ nebyly kodifikovány nějakou příručkou pro správný postup a mnoho pracovníků lidové správy a stranického aparátu mělo silné vazby na venkov a v počátcích málo vyvinutý „čich pro odhalování kulaka.“

Zároveň se při projednávání otázky „kulaků“ na předsednictvu nebo na schůzích projevila neznalost samotných funkcionářů: *„nedostatek je ten, že funkcionářům strany není jasná otázka vesnických boháčů. Chyba byla, že jsme jim to řádně nevysvětlili. Vypracuji o tom referát, aby soudruhům na vesnici bylo jasné a bylo to pomocí k vypracování zprávy na výroční členskou schůzi. Bude nutno o tom seznámit všechny referenty OV. Pokud se týká přípravy přednášky o vesnickém boháči je na to nejvyšší čas.“*⁴⁹

Na předsednictvu stále zaznívaly věty k této problematice: *„Kulaci jsou nejzávažnější otázkou. Víme, že se nám organizují.“ Je třeba vystupňovat boj proti vesnickým boháčům. Na základě toho budeme pořádat v okrese přednášky o taktice kulaka na vesnici. Potřebujeme však konkrétní materiál.“*⁵⁰

Aby konkrétní materiál sehnali, zaměřili se újezdní tajemníci na splňování předepsaných dodávek. V několika případech byli tamějšími funkcionáři místních organizací (dále MO) přemlouváni, aby menším rolníkům přidali a velkým ubrali. Když se toto dostalo na předsednictvo OV, byla zahájena hloubková prověrka všech údajů z MO na okrese. Dále bylo v polovině roku 1951 přistoupeno k vyšším sankcím jako donucovacího prostředku pro vstup do JZD.

V této otázce se však naplno projevila nespolupráce OV KSČ a Okresního národního výboru (dále jen ONV). *„S. Grambal (zemědělský referent- pozn.aut.) navrhl, aby kulakům, kteří odepřeli pracovat podle zákona 55/47 byla udělena pokuta od 10-15 000. Bezp. referent ONV toto však 2x vrátil a dohadoval se o to, zda se má tento příkaz provést. Je nutné zjednat nápravu na ONV, poněvadž je nutné*

---

⁴⁹ SOkA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 60, karton č. 62. Zápis ze schůze předsednictva dne 3.1.1951. Projev tajemníka Machače na předsednictvu OV.

⁵⁰ Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva dne 7.6.1951.

*stále provádět opatření, kulaci se do nás naváží stále více. Bezpečnostní referát s tím nic nedělá.*⁵¹

Tyto dvě organizace mezi sebou již delší dobu vedli tichou válku, která později vyústila v úplný rozkol a absolutní nerespektování usnesení OV KSČ lidovou správou v čele s vedoucím tajemníkem Václavem Frausem. Na začátku roku 1952 proto KV KSČ v Olomouci zaslal k tomuto kárné usnesení a žádalo Václava Frause, aby svůj poměr ke straně zlepšil.

Pokud se už však případy „vesnických boháčů dostaly k soudům, stále ještě existovaly pochyby o správném plnění stranických nařízení. Hlavně otázka lidového soudnictví byla ruku v ruce s tímto prodiskutována a nakonec se přistoupilo k hloubkové prověrce soudců z lidu.

U veřejnosti se dál vyskytovaly sympatie s takto trestanými rolníky, proto se od poloviny roku 1952 přistoupilo v tzv. bezpečnostní pětce⁵² k opatření, které nařizovalo „příslušníkům STB a okresnímu veliteli SNB, aby připravili materiál pro přednášky, které budou konány na vesnici a JZD na thema „Vesnický boháč, úhlavní nepřítel socializace venkova.“⁵³

Při prověrkách byli rolníci a jejich rodinní příslušníci vylučováni hromadně z KSČ. Tento velký úbytek členstva se projevoval nejsilněji na konci roku 1952. V rámci snahy o růst členské základny, usneslo se předsednictvo, že by se v otázce kulaka na vesnici mělo postupovat obezřetněji. Výměra pozemků tak přestala být hlavním kritériem, ale zohledňovala se i bonita půdy, její využití a majetek celé rodiny.

Toto usnesení, které mělo zůstat na stranické půdě, vynesli pracovníci ONV na veřejnost a toto vyvolalo u stranického aparátu zděšení z reakce obyvatelstva a „vesnických boháčů“. Tři pracovníci ONV dostali stranickou důtku a bylo dbáno o to, aby se veškeré záležitosti ze schůzí nedostaly na veřejnost.

Zároveň bylo přistoupeno k veřejným procesům, aby se takto dokázala správná politika strany a veřejnost tak byla odrazena od sympatie k rolníkům.

Jak zdlouhavá cesta vedla při procesu odhalování „vesnického boháče“ dokládá případ Františka Hoška z Hrubčic, který vlastnil 31,27 ha zemědělské půdy.

---

⁵¹ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 61, karton č. 63. Zápis ze schůze předsednictva dne 21.6.1951.

⁵² Zástupci bezpečnosti ve spolupráci se stranickými orgány a orgány lidové správy. V krajském měřítku se mluvilo o „bezpečnostní pětce“, na okresech bývala většinou „trojka“, to se však netýká Prostějova.

⁵³ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 62, karton č. 65. Zápis ze schůze předsednictva dne 2.7.1952.

Od roku 1950 se na něho objevují stížnosti na OV KSČ, který několikrát v průběhu let ONV soustavně nabádal k vyřešení tohoto případu. František Hošek veřejně vystupoval proti režimu na veřejných schůzích. Několikrát nesplnil dodávky a od roku 1951 hlásil, že je jeho hospodářství v úpadku. Celý jeho případ se táhl podivuhodně dlouho. Celých pět let se menší či větší jeho prohřešky zametaly pod koberec. Velkou roli v tom jistě hrál fakt, že jeho otec byl v Hrubčicích po 30 let starostou.

V roce 1953 (tedy tři roky po prvním obvinění za kulaka) bylo jeho neplnění předepsaných dodávek již alarmující. Až teprve v roce 1955 byl obviněn a byl s ním zinscenován veřejný proces u lidového soudu v Prostějově pro trestný čin sabotáže.

„Obviněný zaměstnával při hospodářství 5 stálých pracovních sil a při špičkových pracích až 10 lidí. (...) Hospodářské úkoly plnil jen do doby, kdy zaměstnával stálé pracovní síly. Od roku 1951 vykazuje jeho hospodářství úpadek. (...) V obci je označován jako typický kulak a notorický neplnič. (...) Veřejným procesem má být obvinění odhalen jako kulak s celou svou škůdcovskou činností. Je to první proces tohoto druhu v tomto roce. Jako posluchači mají být pozváni : přededové MNV, instruktoři OV KSČ a ONV pro vesnice... (...) Veřejný proces je ve spolupráci všech okresních složek propagačně zajišťován.“⁵⁴

Takovýchto veřejných „divadel“ proti zemědělcům bylo na prostějovském okrese hned několik. Případ Františka Hoška je však vhodným příkladem, který měl ukázat složitosti vývoje přístupu k řešení otázky „vesnických boháčů“.

---

⁵⁴ ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, Schůze předsednictva 1.8.1955, karton č. 62.

6. NÁBOŽENSKÁ OTÁZKA

Prosazení monopolu moci bylo nejtěžší především v církevní otázce. Z církví se komunisté nejvíce zaměřili na církev katolickou, kterou chápali jako politickou sílu, která stojí mezi nepříteli na prvním místě. Důvodem k tomuto názoru patrně byla dobrá organizace a mezinárodní styky. V počátcích se komunistická moc snažila o dohodu s církví, která byla provázena různými podpisovými akcemi.

Tzv. Katolická akce se snažila o dohodu mezi Československem a církví (Vatikánem), která by vyhovovala komunistické moci. Podpisovou akcí se snažili donutit arcibiskupa Berana k ústupkům a dohodě.

V červnu 1949 se v Prostějově rozjela podpisová akce. Věřící podepisovali v závodech a venkovští instruktoři navštěvovali faráře. Podepsal však pouze jeden. Na schůzi předsednictva byl vysvětlován postoj k katolické církvi jako smírný: „*přejeme si spolupráci s církví – ovšem ona se musí snažit o totéž.*“⁵⁵

Nesnažila. Prostějov byl v kraji na prvním místě, co se týká čtení protikomunistického pastýřského listu, za jehož napsání byl arcibiskup Josef Beran internován. Z 28 kostelů se četl v 16.

14.10. 1949 vznikla při ONV nová funkce církevního tajemníka.⁵⁶ Stal se jím Miloslav Švéda. Římskokatoličtí kněží byli pro potřeby církevního tajemníka Švédy rozděleni do 4 skupin:

- a. Vlastenečtí – tito nejsou na okrese žádní
- b. Pokrokoví – 2
- c. Nepolitičtí – 32
- d. Reakční – 10, tito proti nám bojují nejvíce v Plumově, Ptení, Čechách pod Kosířem a Ohrozimi⁵⁷

Cílem bylo dostat co největší množství kněží do prvních skupin, proto bylo přijato usnesení o pořádání přednášek a vyslání delegací mládežníků k farářům⁵⁸ a

---

⁵⁵ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 59, karton č. 60. Zápis ze schůze předsednictva 16.6.1949.

⁵⁶ TRAPL, MILOŠ A KOL.: *Prostějov. Dějiny města II.* Prostějov 1999, str 156.

⁵⁷ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 59, karton č. 60. Zápis ze schůze předsednictva dne 22.4.1950.

⁵⁸ Toto se nakonec ukázalo jako špatná volba. Mládež z Pionýra pod vlivem farářů hromadně vystupovala z organizace.

ustanovení většího počtu referentů, kteří budou hlásit všechny církevní akce na okrese.

Když však neuspěla s plánem dohody, rozhodla se komunistická moc pro boj s církví, který můžeme sledovat od roku 1949 a další následující roky. Bylo použita mnoho mechanismů pro represe a perzekuce. Byli zatýkáni kněží, rušili se kláštery a v neposlední řadě se rozjíždělo kolo politických procesů s představiteli církve. Hlavním a důležitým postupem na okrese bylo podřízení katolické církve aparátu strany. Existovali církevní tajemníci v kraji a okresech, kteří organizovali podpisové akce farářů na venkově, veřejná kázání (musela být povolena) s faráři, kteří aktivně spolupracovali s režimem. Díky těmto opatřením se podařilo církevní hierarchii rozrušit, ale původní plán o národní církvi se rozpadl, protože komunistická moc nedokázala pro toto vytvořit vhodné podmínky.

V červnu 1950 se krajská organizace usnesla o přísnější kontrole řešení církevní otázky na okresech. Okresní církevní pětky mají projednat situaci církevních referátů ONV a jejich církevních tajemníků a navrhnout opatření na zlepšení stavu, zejména k otázce kádrů. Budou nadále jejich činnost pravidelně kontrolovat. Mají provést kontrolu Katolické akce dále KA). Zrevidují stanovisko některých funkcionářů ve hnutí KA. Mají projednat posílení okresních výborů KA po stránce funkcionářských kádrů a materiální pomoci, zejména pokud jde o dopravu referentů na projevy KA atd.

Okresní církevní pětky budou podávat pravidelně jednou za tři týdny a případně častěji podle potřeby přehlednou situační zprávu o církevní politice na okrese.⁵⁹

Přes prázdniny 1950 byly odstraněny kříže ve školách. Toto se obešlo bez pozornosti veřejnosti. Ovšem tam, kde se kříže začaly odstraňovat až po zahájení školního roku, docházelo k nespokojenosti rodičů a výtržnostem, při kterých jen náhodou nebyl nikdo zraněn. OV KSČ rozhodlo, že tam, kde kříže byly odstraněny přes prázdniny, tam se zpět dávat nebudou, ale tam, kde se začaly odstraňovat až v průběhu školního roku a kde to vyvolalo nepokoje, tam se nechají. Zde je vidět obezřetnost s jakou funkcionáři postupovaly v církevních opatřeních. Prostějov jako velmi nábožensky založený okres vyžadoval pozvolný a „měkký“ postup.⁶⁰

---

⁵⁹ ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, Schůze předsednictva 23.6.1950, karton č. 24.

⁶⁰ SOkA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 60, karton č. 61. Zápis ze schůze předsednictva dne 9.11.1950.

Postoj samotných funkcionářů k církevní otázce byl značně rozkolísaný. Těžko se prováděla politika usnesená na okrese, když na kázání „reakčního“ faráře chodili členové KSČ i významní pracovníci okresu. Nejokatějším případem podpory církve ze strany funkcionářů byla aféra se sbírkou na kříž v Otaslavicích, která byla prováděna od poloviny roku 1951 a na základě pověření církevního tajemníka ONV. Začaly se ozývat hlasy nespokojených řadových členů strany, kteří si stěžovali, že na schůzích se mluví jedno, ale v soukromém čase se děje druhé. Proto se od roku 1951 zaměřila proticírkevní politika především do vlastních řad: „*musíme se zaměřit do vlastních řad, protože někteří členové OV nejsou s náboženskou otázkou vyrovnáni. Na aktivu vyberte nejvyspělejší soudruhy, kteří vám pomohou uskutečnit přesvědčovací kampaň.*“⁶¹

Problematika vztahů mezi aparátem strany a ONV se projevila i v této otázce. Po odchodu Švédy se stal církevním tajemníkem ONV Oldřich Růžička, který byl přetížen dalšími funkcemi a bylo několikrát navrhováno, aby z této funkce odešel. Jeho liknavá spolupráce se stranickým aparátem a flegmatická povaha způsobovala, že se o důležitých událostech předsednictvo dovídalo se zpožděním a samotný bezpečnostní referát ONV nebyl dostatečně informován.

Církevní otázkou se na okresech a krajích zabývala tzv. církevní pětka, která pravidelně podávala protokolární hlášení na schůzích předsednictva. I když otázka církve byla stále aktuální, v lednu 1952 byl na OV odeslán přípis z kraje, že „*církevní a bezpečnostní pětka má být podle směrnic zrušena a nemají z ní být žádná prokolární usnesení, jako doposud.*“⁶²

Na celou politiku v otázce církví silně zapůsobil proces s tzv. protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského. Do této doby nereflektovaná Prostějovská židovská obec se dostala do hledáčku STB: „*Máme věnovat větší pozornost židům. Všimnout si toho, kdo se oháněl Slánským a hlásit to na kraj.*“⁶³

V Prostějově nebyl vůbec žádný přehled o počtu Židů, proto se narychlo začaly shánět materiály, které kraj vyžadoval. V souvislosti s procesem se Slánským se také živě diskutovalo o rodině Franků. Josef Frank, nejstarší z bratrů byl totiž zástupce generálního tajemníka a byl popraven (více k němu a jeho rodině viz kap.

---

⁶¹ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 62, karton č. 65. Zápis ze schůze předsednictva dne 9.7.1952

⁶² SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 61, karton č. 64. Zápis ze schůze předsednictva dne 3.1.1952. Předsedou OV KSČ Prostějov tlumočen příkaz Šlezara Augustina z KV KSČ Olomouc.

⁶³ Tamtéž.

IV). Rodina Franků pocházela z Plumova, proto se zde jako první okamžitě prověřovala záškodnická činnost.⁶⁴

Samostatnou kapitolou bylo vyučování náboženství ve školách. Zvláště v Prostějově se k tomuto přistupovalo velice pomalu a zvolna. V červenci 1952 ÚV KSČ vydal resoluci o stavu vyučování náboženství na školách. Sekretariát se touto otázkou zabýval proto, že stála v rozporu s učením Marxe.

Ještě předchozí rok, rodiče, kteří nechtěli posílat děti do náboženství, museli napsat žádost. V roce 1952 museli psát žádost ti, kteří chtěli děti do náboženství posílat. Hodiny náboženství již nebyly normální vyučovací hodinou a stály mimo výuku. Nejdříve bylo potřeba začít u samotných pracovníků strany, kde se naráželo na velké problémy. Hlavní překážkou byli u funkcionářů manželky, které většinou svolovaly, když manžel vystoupil z církve, ale u dětí byly neoblomné. Nenavštěvovat náboženství pro ně bylo takovou překážkou, že hrozily rozvodem. Alespoň toto vyplývá z prověrek a dotazníků. Je však ale taky možné, že se na manželky pracovníci pouze vymlouvali.

Situace s náboženstvím, nejvíce římsko-katolickým byla na okrese prostějovském opravdu vážná, protože asi až 80% členské základny bylo katolíky.⁶⁵

Na počátku školního roku 1952 nepodalo přihlášku do náboženství pouze 7,5% žáků. Bylo přijato usnesení o působení na mládež skrze mládežnické organizace.

Zároveň se začaly vytvářet soupisy všech funkcionářů z náboženského hlediska. V každém kádrovém dotazníku či prověrce byla kolonka – vyznání, ale samostatný soupis a vyjádření se ke svojí víře, jak se doufalo, by pomohlo při boji proti církvi. Prověřovali se i děti funkcionářů a jejich navštěvování náboženství ve škole. V prosinci 1952 bylo nařízeno třem členům OV, aby okamžitě svoje děti z náboženství odhlásili, nehledě na postoj svých manželek.

Po zrušení církevní pětky se systematictější postup stranických orgánů proti církvi vytratil. Veškerá zodpovědnost a působnost nyní ležela na ONV.

---

⁶⁴SOkA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 61, karton č. 64. Zápis ze schůze předsednictva dne 2.2.1952.

⁶⁵ Vycházím z údajů z roku 1954, kdy bylo bez vyznání 12% členů.

7. SVRŽENÍ SOCHY T.G.MASARYKA A POLITICKÉ DŮSLEDKY

Výrazným milníkem v politice funkcionářů na Prostějovsku se staly dubnové události z roku 1953, kdy byla svržena socha T.G. Masaryka a následně se zvedla vlna demonstrací občanů Prostějova, kteří dokonce vtrhli na radnici.⁶⁶

Důvody, které vedly ke spontánnímu odstranění sochy byly ty, že se u Masarykova pomníku scházeli občané, pokládali věnce a zapalovaly svíčky, což bylo po zákazu Masarykových oslav pro radikální komunisty ve městě trnem v oku. Faktem zůstává, že se vedení města snažilo již nějakou dobu sochu odstranit⁶⁷, avšak narazilo na odpor občanů, proto nechávalo zatím věc nedořešenou a v oblasti veřejným přednášek a do školství se snažilo zavést „osvětovou protimasarykovskou kampaň“.⁶⁸

Svržení sochy bylo dílem necivilních složek (vojáci, příslušníci STB⁶⁹), kteří přizvali neoficiálně i předsedu ONV Františka Jána. Vedoucí tajemník OV KSČ Zlatníček⁷⁰ při mimořádné schůzi 11. dubna ve dvě hodiny ráno navrhoval pro zmíněné soudruhy vyloučení ze strany, což bylo po delší debatě přijato.⁷¹ Důvodem bylo, že zmínění neinformovali vyšší místa o svém plánu a v samotném průběhu akce se ukázaly nedostatky v postupu bezpečnostních orgánů. Soudruzi uznali svoji vinu a byli ochotni sebekriticky vystoupit na okresní konferenci, kde by zhodnotili svůj špatný postup v celém případě.

Celá tato kauza měla silný ohlas na ÚV KSČ a KV KSČ. Byly ustaveny komise k prošetření celého případu.

Na mimořádné schůzi byra KV KSČ v Olomouci se dne 14.4.1953 bylo však usneseno zrušit vyloučení, které přijal OV KSČ a místo toho zavést se zmíněnými disciplinární řízení a teprve na základě výsledku vyvodit k celé věci závěr. Zároveň bylo jak na okresním tak na krajském výboru KSČ rozebírána nutnost zaměřit se na „opačnou stranu, ne do řad soudruhů.“⁷² Vliv „sociál demokratismu a reakční

---

⁶⁶ Blíže k samotnému průběhu událostí viz TRAPL, MILOŠ: *Prostějovský „černý pátek“ 10. dubna 1953*. Prostějov 1998.

⁶⁷ Rada MNV dokonce odsouhlasila odstranění sochy, ale po nesouhlasu veřejnosti, se stranické orgány rozhodly posečkat.

⁶⁸ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 62, karton č. 69. Zápisy ze schůzí předsednictva.

⁶⁹ Děrda Josef, Pavel Bernát, Slavomil Sobotka

⁷⁰ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 62, karton č. 69. Zápis ze schůze předsednictva dne 11.4.1953. Srov. TRAPL, MILOŠ: *Prostějovský „černý pátek“ 10. dubna 1953*. Prostějov 1998. Zde uvádí jako vedoucího tajemníka Zvoníčka.

⁷¹ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 62, karton č. 69. Zápis ze schůze předsednictva dne 11.4.1953.

⁷² ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, Schůze předsednictva, karton č. 43.

buržoazie“ je nutno v Prostějově omezovat a likvidovat, což je vidět i na represích, které byly vyvozeny z účasti na demonstraci. Několik desítek lidí bylo pozatýkáno, avšak dělal se rozdíl mezi „svedeným dělníkem“ a „buržoazní reakcí“.

Několik studentů bylo vyloučeno ze škol, jiným bylo zakázáno jít k maturitám. k usvědčení o účasti na demonstraci a vykřikování protikomunistických hesel, jak je patrné z protokolů, stačilo udání třináctiletého studenta M. Králíka.⁷³

Necelý týden po incidentu se však předseda ONV Ján spolu s dalšími dvěma potrestanými odvolal proti rozhodnutí OV o jejich vyloučení z KSČ. Znovu se po sebekritice dožadovali přešetření jejich viny na celém případě a na květnové schůzi byra bylo usneseno, že se stranické stranické tresty zmírní a tři zúčastnění byli potrestáni důtkou 5. stupně (resignace a přeřazení). Touto amnestií se otevřela otázka trestání účastníků demonstrace. V souladu se svým dřívějším stanoviskem uložilo KV byru OV v Prostějově „zjistit provokatéry a vyvodit proti nim příslušné opatření a to hlavně pokud se týká studentů, profesorů, po případě úředníků“.⁷⁴

V průběhu šetření celého případu se ukázala spousta chyb ve vedení okresu Prostějov. Vedoucí tajemník OV KSČ Zlatníček byl kárán za podcenění situace, neinformování kraje a také, že k odstranění sochy (o kterém bylo jednáno na podzim 1952) nezaujal jasné stanovisko, což bylo jeho mnohými spolupracovníky bráno jako tichý souhlas. Po dlouhé debatě nakonec byro KV dospělo k usnesení, že Zlatníčka potrestají stranickým napomenutím.

O měsíc později dorazila na KV resoluce ÚV KSČ o událostech v Prostějově. Zhodnotila celý okres jako reakční a stranickou práci zdejšího OV jako nedostatečnou. Znovu rozebrala celou demonstraci a roli, jakou v ní hráli funkcionáři KSČ. Nicméně účast předsedy ONV Jána byla po jeho sebekritickém projevu na konferenci označena jako „nedbalost a zbrkllost,“ proto byl zpátky povolán do funkce předsedy ONV.

Co se týká účastníků demonstrace, byl potvrzen dvojí metr, hlavně při posuzování studentů středních škol. S dětmi dělníků budou vedeny pohovory o vážnosti celé situace, avšak děti „buržoazního a kulackého původu“ budou vyloučeny ze škol.

---

⁷³ SOKA Prostějov, OV KSČ, inv. č. 63, karton 70, Zápis ze schůze dne 3.6.1953. Dotyčný jako jediný směl dostudovat.

⁷⁴ ZA Opava pobočka Olomouc, KV KSČ, karton č. 44, Zápis ze schůze 7.5.1953.

Z těchto pochybení a podcenění stranických orgánů v Prostějově se udělal exemplární příklad. Resoluce ÚV KSČ byla poslána na všechny kraje. V Prostějově samotném byla čtena ve všech stranických organizacích. Na pomoc na okres přijeli i pracovníci I.- III. oddělení⁷⁵ na dobu 14 dní.

III. oddělení KV KSČ bylo uloženo vypracovat plán přednášek, který by osvětlil otázku Masaryka, sociáldemokratismu a náboženskou ideologii.

Pracovníci aparátu strany na okrese se po dubnu 1953 radikálněji zaměřili a tyto problematiky a ještě další rok doznívaly obavy z „reakce“.

---

⁷⁵ I. oddělení – stranických orgánů: odbor pro styk s okresy, odbor přípravy kádrů, odbor organizačních otázek a informací, referent pro krajskou disciplinární komisi; II. oddělení – orgánů ROH, ČSM a ostatních masových složek; III. oddělení propagace, agitace, školství a kultura.

ZÁVĚR

Mou snahou v této práci bylo, co nejděrněji popsat obecné postupy v důležitých otázkách, které řešila okresní organizace KSČ na regionální úrovni, ale neopomenout také výrazné, charakteristické rysy, které utvářely tuto politiku právě v prostějovském okrese.

Hodně využívané citace byly mou snahou o zachycení postojů, atmosféry a specifík daných pro každé téma. Pravdou je, že se díky neustálému střídání pracovníků v různých funkcích, vytváření nových a nových pozic, komisí a referátů, mnohdy uchyluju k povrchnímu popisu a jistě by si mnoho nositelů jmen, která jsem tady zmínila, zasloužilo detailnější zpracování.

Samotný příběh Josefa Franka a osudů jeho rodiny mě přitahuje a hodlám se jím zabývat hlouběji, protože tato „aféra“ měla na regionálním měřítku výraznou dohru a s tímto jménem bylo spojeno mnoho osudů a lokálních přestřelek mezi politickými rivaly, nebo jenom třeba sousedy, kteří si tak vyřizovali osobní účty. Měla jsem v úmyslu zpracovat už i do této práce příběh Josefa Franka, ale bohužel spis s jeho jménem byl v roce 1964 zničen.

Že je samotný okres výjmečný, co se týká historie 50. let 20. století dokládají zápisy a referáty, které se k Prostějovu projednávaly na kraji. Téměř ze všech zápisů číší jakási „reakcionářská, kacírská mlha“ a v případě jakýchkoliv těžkostí by se daly předsednictvu KV vložit do úst slova: „Zase ten problémový Prostějov.“

Ať už se jednalo o „sociál-demokratismus“, který se naplno projevil při volbách v roce 1946 překvapivými výsledky nebo silné náboženské založení, které ani stranickým funkcionářům nedovolovalo se naplno oddat linii straně či místní aférky, které diskreditovaly pracovníky ve významných funkcích.

PRAMENY

Státní okresní archiv Prostějov

- OV KSČ Prostějov (Schůze předsednictva 1947-1956, Kádrové materiály, Okresní konference)
- Socialistická vesnice
- Městská kronika 1948-1956

Zemský archiv Opava pobočka Olomouc

- KV KSČ Olomouc (Schůze předsednictva 1947-1956)

LITERATURA A ČLÁNKY

BALÍK, STANISLAV A KOL.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2003.

BIEBERLE, JOSEF: *K politickým procesům. (Olomoucký případ 1949-1950)*. In Slezský sborník 88, č. 3, 1990, str. 167-182.

BIEBERLE, JOSEF: *Mocenské elity na Olomoucku v období 1948-1953*. In Střední Morava, č.1, 1995, str. 50-58.

DVOŘÁKOVÁ, ZORA: *Smrt pro tři ministry*. Opavsko 1998.

GRŮZOVÁ, LUDMILA: *Prostějov 1390-1990: 600 let*. Praha 1989.

CHURÁŇ, MILAN: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. Díl I. (A-M)*. Praha 1998.

CHURÁŇ, MILAN: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. Díl II. (N-Ž)*. Praha 1998.

JÁNSKÝ, PETR: *Totalita slovem, písní a obrazem. (Dějiny hrůzovlády KSČ)*. Cheb 2004.

JECH, KAREL: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008.

KAPLAN, KAREL – KOSATÍK, PAVEL: *Gottwaldovi muži. Praha a Litomyšl* 2004.

KAPLAN, KAREL: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*. Praha 1993.

KAPLAN, KAREL: *Kronika komunistického Československa*. Brno 2009.

KAPLAN, KAREL: *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Brno 2005.

KAPLAN, KAREL: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha 1990.

- KAPLAN, KAREL: *Stát a církev v Československu 1948-1953*. Brno 1993.
- KAPLAN, KAREL: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha 1992.
- KAPLAN, KAREL–PALEČEK, PAVEL: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno 2001.
- KOCIÁN, JIŘÍ: *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Praha 1993.
- MEISSNEROVÁ, EVA (RED): *Příruční slovník k dějinám KSČ. 1, A-O*. Praha 1964.
- MEISSNEROVÁ, EVA (RED): *Příruční slovník k dějinám KSČ. 2, P-Ž*. Praha 1964.
- PERNES, JIŘÍ: *Takoví nám vládli*. Praha 2003.
- PETERKA, MILOSLAV: *Prostějovské letopisy 1948-1990*. In BARTOŠ, JOSEF A KOL.: *Prostějov. Dějiny města II*. Prostějov 1999, str. 151-203.
- RATAJ, JAN: *KSČ a Československo I. (1945-1960)*. Praha 2003.
- RUPNIK, JACQUES: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha 2002.
- SKOUPÁ, DANA: *Poválečná obnova města 1945-1948*. In BARTOŠ, JOSEF A KOL.: *Prostějov. Dějiny města II*. Prostějov 1999, str. 131-151.
- SVOZILOVÁ-JOHNOVÁ, HERMA: *Hanácká sága. Vzpomínky a deníky*. Praha 2000
- TOMEŠ, JOSEF: *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*. Praha 1994.
- TRAPL, MILOŠ: *Prostějovský „černý pátek“ 10.dubna 1953*. Prostějov 1998.
- URBAN, JOSEF. *Parlamentní volby v roce 1946 v Prostějově* [online]. Brno, 2008. 92 s. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/75401/ff_m/PARLAMENTNI_VOLBY_V_ROCE_1946_V_PROSTEJOVE__bez_prilohy_.pdf>.

PŘÍLOHY

PŘEDSEDOVÉ (POZDĚJI VED. TAJEMNÍCI) KV KSČ OLOMOUC 1948-1956

- Josef Zuzáňák (politickým tajemníkem byl Josef Stavinoha)
- Augustin Šlezar
- Václav Uhlář
- Pavel Hron

PŘEDSEDOVÉ (POZDĚJI VED. TAJEMNÍCI) OV KSČ PROSTĚJOV 1948-1956

- Stanislav Kořínek
- František Brázda
- Viktor Šamalík
- Alois Vymlátíl
- Ludvík Zlatníček
- František Nedbal
- Augustin Šlezar

KRAJSKÉ KONFERENCE KSČ 1948-1956

- IV. krajská konference 13. - 14. března 1948
- V. krajská konference 7. - 8. května 1949
- VI. krajská konference 22. - 23. dubna 1950
- VII. krajská konference 1. – 3. června 1951
- VIII. krajská konference 23. – 25. května 1953
- IX. krajská konference 16. – 17. dubna 1954
- (bez číselného označení) 26. -27. března 1955

OKRESNÍ KONFERENCE KSČ 1947-1957

- 22. - 23.3. 1947
- 15.2. 1948
- 9. - 10.4. 1949
- 15 - 16.4. 1950
- 7. - 8.4. 1951
- 22.- 23.3. 1952
- 18. - 19.4. 1953
- 13. - 14.3. 1954
- 12. - 13.3. 1955
- 17. - 18.3. 1956
- 22. - 23.3. 1957